

1.ÜNİTE

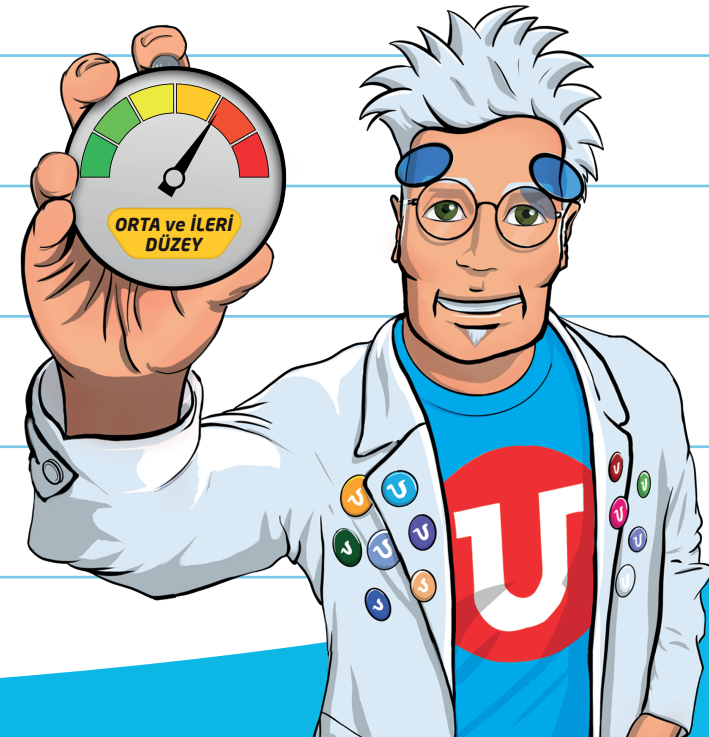


TYT Orta ve İleri Düzey Coğrafya Soru Bankası

Doğa-İnsan Etkileşimi ve Coğrafya



ERTAN VARLIK



DOĞA-İNSAN ETKİLEŞİMİ VE COĞRAFYA

COĞRAFYA YA GİRİŞ

DOĞAL-BEŞERİ ORTAM

İNSAN-DOĞA ETKİLEŞİMİ

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

COĞRAFYA BİLİMİNE KATKISI OLANLAR VE ESERLERİ

GEO-GRAPHE:GEOGRAPHE

COĞRAFYA

- Yeryüzünün tasvir edilmesi (anlatılması) şeklinde tanımlanabilir.
- Coğrafi ortamdaki doğal ve beşerî olayları, insanla ilişkilendirerek inceleyen bilim dalına **coğrafya** denir.
- Coğrafyanın inceleme konusunu insan ve doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşim oluşturur.

DOĞAL ORTAM

- ATMOSFER (HAVAKÜRE)
- LİTOSFER (TAŞKÜRE)
- HİDROSFER (SUKÜRE)
- BİYOSFER (CANLIKÜRE)

BEŞERİ ORTAM

- Bütün insan faaliyetleri beşeri ortamı oluşturur.
- Nüfus
- Yerleşme
- Göç
- Ekonomik Faaliyetler
- Sosyal davranışlar
- Siyasi yaklaşımlar
- Doğal çevrenin kullanımı



İnsan - Doğa Etkileşimi

İnsanın Doğaya Bağımlı olması

İnsanlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için doğaya bağımlıdır. Örneğin su, diğer tüm canlılar gibi insanlar için de temel yaşam kaynağıdır.

İnsanın Doğaya Adapte olması

İnsan doğal ortama adapte olmuş örneğin yaşadığı bölgenin iklim koşullarına uygun tarım ürünleri yetiştirmiş, kıtalar arası seyahatlerinde deniz yolunu kullanmış , hava koşullarına uygun kıyafetler geliştirmiş.

İnsanın Doğayı Değiştirmesi

İnsanlar, diğer canlıların aksine çevrelerini ihtiyaçlarına göre değiştirebilme yeteneğine sahiptirler. Bilgi ve teknolojinin elverdiği ölçüde ihtiyaç ve isteklerine göre çevreyi değiştirirler.

İnsanın doğaya bağımlı olması



İnsanın doğaya adapte olması



İnsanın doğayı değiştirmesi



Doğanın insan etkisi



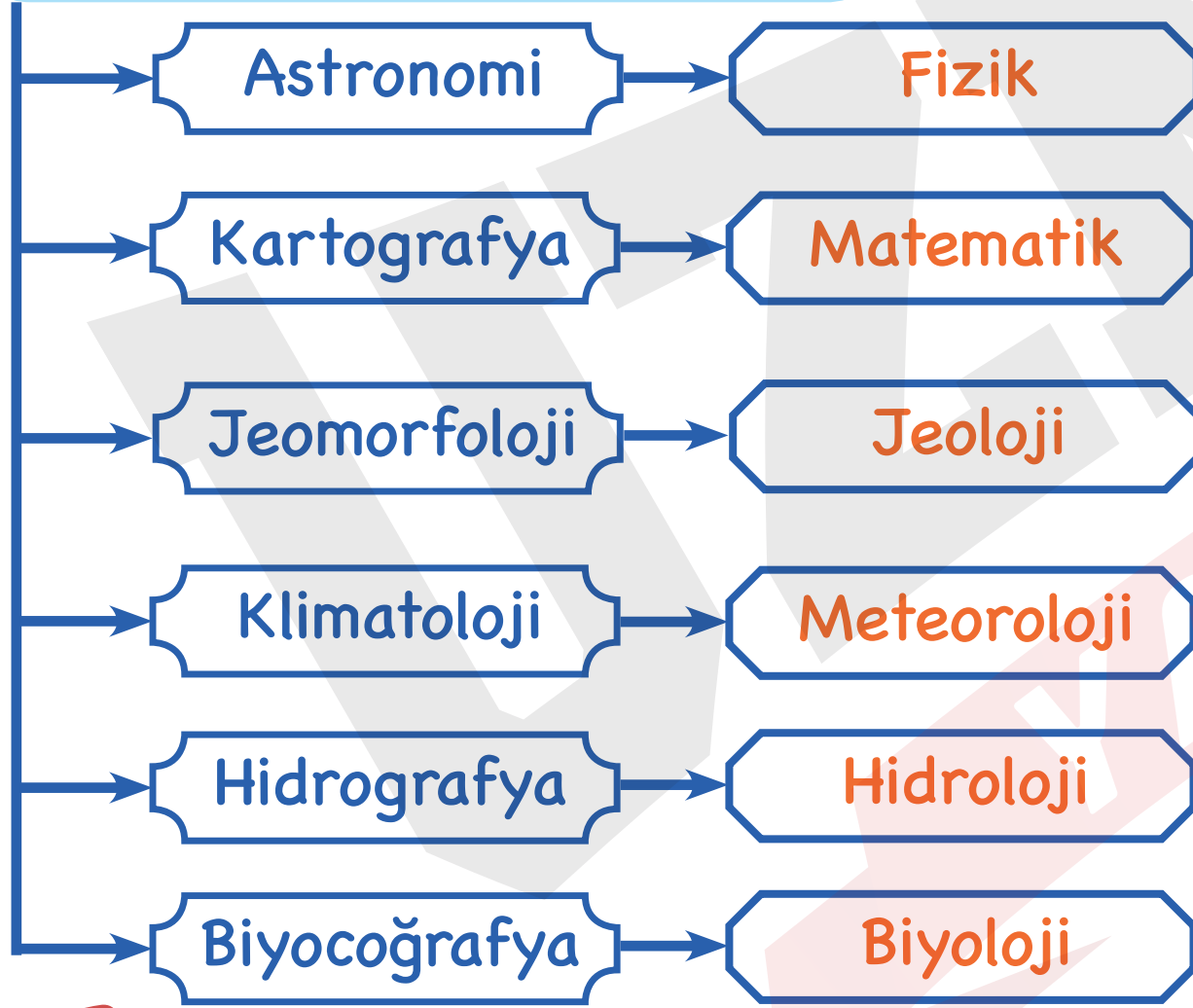
COĞRAFYANIN İLKELERİ

- Coğrafya bilimine konu olan olgu ve olayların oluşma nedenleri ve sonuçlarını araştırmak
- Bunların toplumla olan karşılıklı ilgilerini kurmak
- Dağılımlarını belirlemek
- Akdeniz iklimi, 30° – 40° paralelleri arasında kalan karaların kıyı kesimlerinde etkilidir. Genel olarak tropikal çöl iklimiyle komşu alanlardır. Akdeniz'in kuzey kıyıları en yaygın olduğu alanlardır. Yaz mevsiminde dinamik yüksek basınç koşullarından etkilenmesi mevsimin kurak geçmesine neden olur. Yaz mevsiminin kurak geçmesi bu iklim bölgesinde tarım faaliyetlerinden sulamalı yöntemleri zorunlu hale getirmiştir. Orman yangınlarına zemin hazırlamış, deniz turizmi etkinliklerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

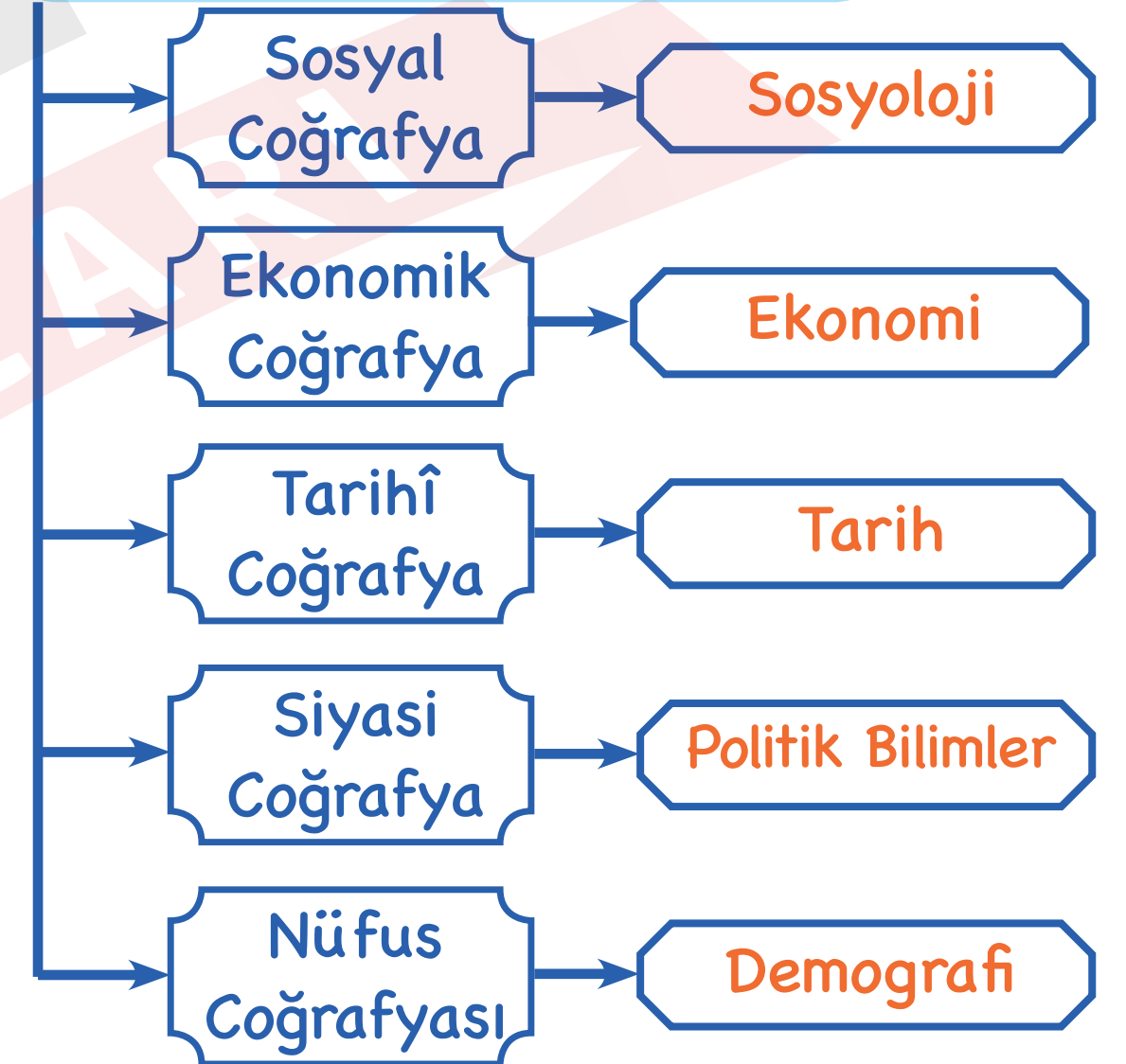
COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

COĞRAFYA

FİZİKİ COĞRAFYA



BEŞERİ COĞRAFYA

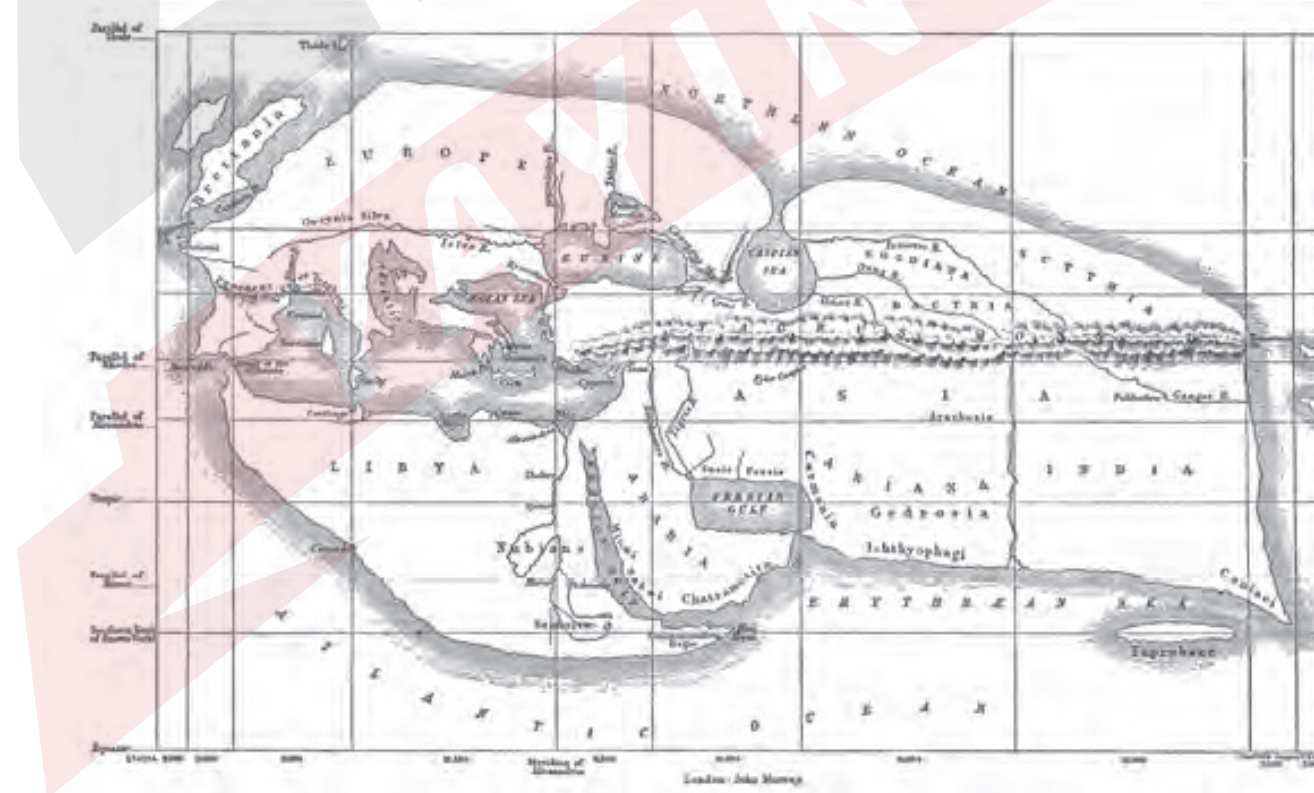


COĞRAFYA BİLİMİNE KATKISI OLANLAR VE ESERLERİ

İLK ÇAĞ DA COĞRAFYA

- İlk Çağ coğrafyasında bir yandan yeryüzünün tasviri ve ölçümü yapılırken diğer yandan insanın yeryüzündeki varoluşunun nedenleri teolojik olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

- Bu dönemde coğrafyanın gelişiminde
- Herodot (Herodot), insan - çevre ilişkilerine değinmiş
- Aristo (Aristo), doğal kaynak zenginliği ile devletlerin gelişimini ilişkilendirmiş
- Eratosthenes (Eratosten), dünyanın çevre uzunluğunu hesaplamış İskenderiye-asvan arasını hesaplamış coğrafyanın isim babası (gegraphe (geografi)
- Strabon (Strabon) (Geographika (Antik Anadolu Coğrafyası)) 17 cilt
- Batlamyus (Batlamyus) Geographica Syntaxis
- (Ceograpika Sentaksis) adlı eserinde küremsi dünya yüzeyinin haritalama yöntemlerini anlatmış, başta dünya haritası olmak üzere çeşitli haritalar çizmiştir. Eserinde 8.000 kadar yerin adını listelemiş, bunlardan 400 kadarının koordinatlarını gerçeğe yakın bir şekilde göstermiştir.



ORTA ÇAĞ DA COĞRAFYA

- Orta ađda Türk ve Müslüman bilim insanları yazdıkları eserlerle coğrafya biliminin gelişmesine büyük katkı yapmıştır.
- El-Harizmi, Dünya'nın şekli hakkında kitap anlamına gelen Kitap Suret el Arz'ı yazmıştır.
- El-Biruni; Dünya'nın boyutları, yarı çapı, çevresi ve eksen eğikliği hakkında bilgi veren Kanun el Maksudi'yi yazmıştır.
- Muhammet İdrisi'nin Kitabı Roger adlı eseinde İdrisi, dairesel bir dünya haritası çizmiş ve eserinde iklim tiplerini anlatmıştır.
- İbn Batuta, İslam dünyasının büyük kısmını ve Hindistan'ı gezmiş, 29 yıl süren seyahatleri boyunca edindiği bilgileri yazdığı seyahatnamesinde toplamıştır.
- İbn Haldun'un Mukaddime isimli eserindeki fikirlerinin etkileri günümüz bilim dünyasında da hala sürmektedir.

YENİ ÇAĞDA COĞRAFYA

- Keşifler çağı
- Bartelmi Diyaz'ın Ümit Burnu'nu keşfi (1488),
- Vasco da Gama'nın Hindistan'a deniz yoluyla ulaşması (1497),
- Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfi,
- Magellan'ın başlatıp Sebastian Del Cano'nun tamamladığı dünyanın etrafının dolaşılması (1522).
- Piri Reis (1465-1554) çizdiği dünya haritası ve yazdığı **Kitab-ı Bahriye** isimli eserleriyle dünyaca tanınmıştır.
- Katîp Çelebi'nin yazdığı **Cihannüma (Dünya'nın Aynası)** bu çağın en önemli coğrafya eserlerindendir.
- Evliya Çelebi (1611-1682) Orta Doğu, Avrupa ve Kuzey Afrika'da birçok ülkeyi gezmiş, **seyahatnamesinde** gezdiği yerlerle ilgili bilgileri detaylı bir şekilde anlatmıştır.

YAKIN ÇAĞ DA COĞRAFYA

- Von Humbolt (Van Hambolt), **fiziki coğrafyanın öncüsü** olmuştur. Cosmos
- Karl Ritter, **beşeri coğrafyanın öncüsü** Mukayeseli Genel Coğrafya
- Fredrich Ratzel'in **eseri** Antropocoğrafya (Beşeri Coğrafya)

Örnek:

Aşağıda bir bilim insanının bir ülkeyi incelerken yararlandığı bilimler verilmiştir.

- Jeoloji
- Litoloji
- Pedoloji
- Jeofizik

Buna göre, bu bilim insanının bu ülkenin hangi özelliği hakkında araştırma yaptığı söylenebilir?

- A) İklim koşulları
- B) Yeryüzü şekilleri
- C) Yeraltı kaynakları
- D) Yeraltı suları
- E) Nüfus Özellikleri

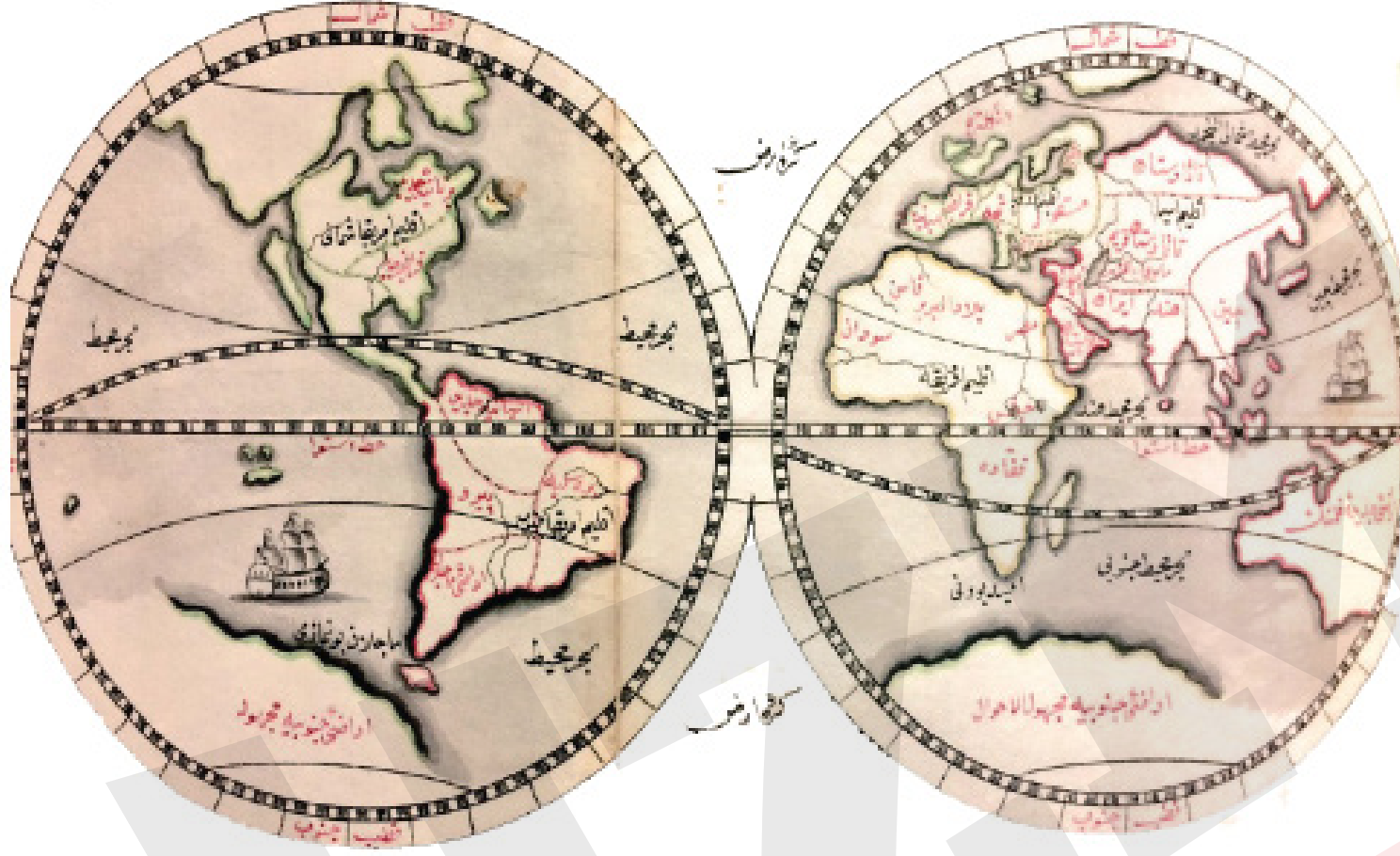
Örnek:

Biyosferin bir unsuru olan insan, yaşadığı ortamda bazı yaşamsal etkinliklerde bulunur. İnsanın gereksinimlerini karşılamak için yapmış olduğu yaşamsal etkinliklerin tümüne beşeri olay, bu olayların gerçekleştiği yaşam alanına beşeri ortam denir.

Aşağıdakilerden hangisi beşeri olaylara örnek gösterilemez?

- A) Demir madeninin yer altından çıkarılarak işlenmesi ve kullanıma hazır hale getirilmesi.
- B) Su ürünleri avcılığı ile tutulan balıkların şehirlerde satışa sunulması.
- C) CBS verilerinden yararlanılarak doğal afetler sonrasında kurtarma çalışmalarının yapılması
- D) Nemli iklim bölgelerinde ormanın kendini yenileme süresi kısa olduğundan, ormanların yaygın olması
- E) Sulama sistemlerinin gelişmesiyle tarımsal verimin artması

Örnek:



Yukarıdaki harita Cihannuma adı eserde yer almaktadır.

Buna göre, harita aşağıdaki bilim insanlarından hangisine aittir?

- A) İbni Haldun B) Biruni C) Katip Çelebi
D) Piri Reis E) Seydi Ali Reis